

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА. СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.13, 343.14

Ангеленюк Анна-Марія Юріївна,
кандидат юридичних наук,
науковий співробітник ДНДІ
МВС України, м. Київ, Україна,
ORCID ID 0000-0001-5947-5105

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ МЕХАНІЗМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИЦТВА НА ЕТАПІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті звернено увагу на деякі аспекти здійснення процесуального керівництва під час проведення досудового розслідування в Україні. Досить складними в межах оптимальної організації роботи визначені питання, що стосуються взаємодії між окремими суб'єктами кримінального провадження та суду. Розглянуто суттєве збільшення документообігу між органами досудового розслідування, прокуратурою та судом. Порушено проблематику документообігу під час досудового розслідування в розрізі його розвитку.

Ключові слова: процесуальне керівництво, досудове розслідування, взаємодія, кримінальне провадження, електронне провадження, документообіг.

Ураховуючи те, що Україна позиціонує себе як державу, що гарантує захист прав та свобод людини, декілька років поспіль у кримінальному процесі проводяться реформи. Найбільш кульмінаційною точкою реформ кримінально-процесуальних правовідносин стало прийняття у 2012 році Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК України), який замінив попередній КПК від 1960 року, зокрема, зазнали змін правовідносини між органом досудового розслідування, прокуратурою та судом, в межах кримінального провадження, в тому числі до повноважень прокурора під час досудового розслідування додалося здійснення процесуального керівництва у кримінальному провадженні. Частково інформація щодо діяльності прокурора та органу досудового розслідування фіксується в електронній базі Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР).

Повноваження прокурора у кримінальному процесі України досліджували Ю.М. Грошевий, В.Г. Гончаренко, В.Т. Нор, М.Є. Шумило, зокрема, тематиці, що стосується процесуального керівництва у кримінальному процесі, приділяли увагу М.М. Домбай, М. Смирнов, І.М. Козьяков та інші. Питання щодо використання електронних інформаційних технологій у кримінальному процесі

© Anheleniuk Anna-Mariia, 2020

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2020.3\(49\).24](https://doi.org/10.36486/np.2020.3(49).24)

Issue 3(49) 2020

<http://naukaipravoohorona.com/>

досліджували такі вчені: А.Б. Антонюк, В.В. Білоус, Ю.Ю. Орлов, А.В. Столітній, С.С. Чернявський та інші.

Слід звернути увагу, що процесуальне керівництво в розрізі сучасного розуміння як окремих інститутів почав формуватися з 2012 року.

Таким чином, після реформування кримінального процесуального права України процесуальне керівництво – це діяльність прокурора як процесуального керівника у процесі досудового розслідування конкретного кримінального провадження, яка здійснюється як нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у відповідній формі. Зазначене визначення поняття процесуального керівництва у кримінальному процесі України впливає із нормативних положень ч. 2 ст. 36 КПК України [1].

Досудове розслідування є першим етапом розслідування, що бере свій початок з моменту внесення відомостей у ЄРДР до моменту направлення обвинувального вироку; клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності; клопотання про застосування заходів медичного або виховного характеру до суду або прийняття рішення щодо закриття кримінального провадження.

Саме на етапі досудового розслідування вирішується ряд важливих питань, що мають значення для виконання завдань кримінального процесуального права загалом, таких як оголошення підозри, обрання заходу забезпечення у кримінальному провадженні та інші.

Провівши аналіз повноважень прокурора на стадії досудового розслідування, бачимо, що частина дій слідчого або дізнавача потребує погодження прокурора в межах інституту процесуального керівництва.

Так, згідно з п. 6 ч. 2 ст. 40 КПК України слідчий повідомляє за погодженням із прокурором особі про підозру; за вимогами п. 5 ч. 2 ст. 40-1 КПК України дізнавач повідомляє за погодженням із прокурором особі про підозру у вчиненні кримінального проступку.

Відповідно до п. 10 ч. 2 ст. 36 КПК України прокурор погоджує або відмовляє в погодженні клопотань слідчого (дізнавача) до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій.

Зазначимо, що випадків погодження клопотань під час здійснення досудового розслідування кримінальних проваджень є чимало, технічна організація яких займає обсяг часу працівників. Відмова прокурора в задоволенні клопотання часто не фіксується, а фактично наявна в усній формі, наприклад у випадку різної оцінки у слідчого (дізнавача) та прокурора як процесуального керівника підстав проведення слідчо-розшукової дії (заходу забезпечення). Зауважимо, що усна відмова в задоволенні клопотання була б неможлива при надсиланні прокурору клопотання та його матеріалів через електронну систему.

Ураховуючи наведене, слід зауважити, що під час кримінально-процесуальної діяльності на стадії досудового розслідування з 2012 року збільшилася в обсязі взаємодія між органами досудового розслідування, прокуратурою та судом, що саме зумовлено наявністю слідчих дій, заходів забезпечення та інших документів,

які потребують погодження прокурора як процесуального керівника та отримання дозволу суду. Відповідно, збільшився документообіг між зазначеними органами та судом.

Без перебільшення слід зауважити, що дії щодо погодження, отримання дозволів лягли на плечі працівників цих підрозділів як додаткове навантаження, а наявні електронно-автоматизовані системи в межах науково-технічного забезпечення не виконують достатньої ролі щодо покращення умов документообігу під час досудового розслідування, оскільки під час проведення реформ у системі кримінального процесу України недостатньо уваги було приділено прогнозуванню такої ситуації на загальнодержавному рівні.

Оскільки за КПК 1960 року [2] взаємодія між органами досудового розслідування, прокуратурою та судом відбувалися меншою мірою аніж зараз, то і електронні бази чи системи обслуговували цю діяльність порізно. Станом на сьогодні слід зауважити, що за умови збільшення спільної діяльності між зазначеними вище органами, електронно-технічне забезпечення залишається на рівні обслуговування застарілих інституцій кримінального процесу, що були актуальними до проведення його реформування. Як наслідок, спостерігається збільшення навантаження на людський потенціал, що негативно впливає на якість досудового розслідування загалом, а також на забезпечення реальних можливостей виконання завдань кримінального процесу.

Прикрим видається факт, що зміни кримінального процесуального законодавства відбулись ще у 2012 році, а забезпечення впровадження в діяльність суб'єктів кримінального провадження відповідного електронно-технічного забезпечення не введені у практику донині.

Отже, станом на сьогодні системи електронно-технічного забезпечення, що стосуються діяльності під час досудового розслідування існують роздільно одна від одної, переважно виконуючи функції збору та аналізу інформації, що не відповідає сучасним реаліям, оскільки не орієнтовані на виконання функції забезпечення офіційного документообігу. Надання уваги питанням документообігу також зумовлено необхідністю економії часу учасників досудового розслідування та оптимального використання сил і засобів [3, с. 248].

Так, окремо одна від одної існують електронні системи у МВС, прокуратурі, суді. Наприклад, у МВС щодо злочинної діяльності ведуться окремі автоматизовані обліки інформації; прокуратура, у свою чергу, – єдиний держатель системи ЄРДР, якою користуються також органи досудового розслідування; а згідно зі ст. 35 КПК України в суді функціонує “Автоматизована система документообігу суду”. Зазначене не впливає з аналізу нормативно-правового закріплення діяльності цих автоматизованих електронних баз.

Наведемо окремі аспекти функціонування електронних систем з метою аналізу спектра діяльності технічного забезпечення щодо обслуговування практичних потреб на етапі досудового розслідування у кримінальному процесі України.

Отже, в МВС наявні електронні системи, відповідно до яких здійснюються збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення даних, що надалі

використовуються для формування звітності. Позитивним є те, що в МВС України проводяться заходи з метою створення Єдиної інформаційної системи МВС, до функціональних підсистем якої буде входити інформаційно-телекомунікаційна система “Інформаційний портал Національної поліції України” [4; 5, с. 491]. Однак зазначена електронна система передбачає забезпечення електронного документообігу лише в органах Національної поліції та обмін електронними документами з МВС. Поки не йдеться про розвиток взаємодії та обміну інформацією із системами ЄРДР або електронними системами суду.

Відповідно до ст. 35 КПК України у суді функціонує автоматизована система документообігу суду, що забезпечує: 1) розподіл матеріалів кримінального провадження між судьями; 2) визначення присяжних; 3) надання фізичним та юридичним особам інформації про стан розгляду матеріалів кримінального провадження; 4) централізоване зберігання текстів процесуальних документів; 5) підготовку статистичних даних; 6) реєстрацію вхідної і вихідної кореспонденції та етапів її руху; 7) видачу вироків, ухвал суду та виконавчих документів на підставі наявних у системі даних; 8) передачу матеріалів до електронного архіву. Ця система має бути замінена на Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему [6], однак у її функціях питання електронного документообігу під час досудового розслідування залишаються невирішеними.

Згідно з нормативно-правовим визначенням ЄРДР, тримачем якого є Офіс Генерального прокурора, ЄРДР – це автоматизована система електронної бази даних, відповідно до якої здійснюється збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення даних, що використовуються для формування звітності, а також надання інформації про відомості, внесені до ЄРДР.

Таким чином, ЄРДР забезпечує: 1) реєстрацію кримінальних правопорушень (проваджень), облік прийнятих під час досудового розслідування рішень, осіб, які їх учинили, та результатів судового провадження; 2) оперативний контроль за додержанням законів під час проведення досудового розслідування; 3) аналіз стану та структури кримінальних правопорушень, вчинених у державі; 4) інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронних органів.

Держатель реєстру поряд з іншими функціональними обов’язками здійснює організацію його взаємодії з іншими державними інформаційними системами, реєстрами та базами даних; а також розробляє та вдосконалює нормативно-правову базу для його існування [7]. Зазначене нормативне положення видається найбільш прогресивним, оскільки передбачає одним з напрямів діяльності взаємодію з іншими електронними системами.

Так, за ініціативою прокуратури в наукових колах проводяться дослідження стосовно введення в дію електронного провадження, що є однозначно кроком уперед стосовно вирішення проблематичних питань документообігу під час розслідування кримінальних проваджень, проте у практичну діяльність електронне провадження не введено. Позитивними є ініціативи Офісу Генерального прокурора стосовно введення пілотного проекту системи електронного провадження eCase на базі Національного антикорупційного бюро України, Спеціалізованої

антикорупційної прокуратури та Вищого антикорупційного суду, після чого можна буде зробити висновки щодо її подальшого використання та можливості розширення у правоохоронні органи. Система eCase була представлена в режимі відеоконференції членам Комітету з питань правоохоронної діяльності Верховної ради України та представникам Офісу Президента України [8].

Електронне кримінальне провадження (eCase) має передбачати підвищення ефективності обміну інформації між слідчим, прокурором, суддею; суттєве зменшення затрат часу у кримінальному процесі України, ефективну координацію його учасників, усунення можливостей фальсифікації матеріалів та зменшення корупційних ризиків; наявність у реальному часі актуальної та об'єктивної інформації про стан кримінального провадження та злочинності загалом [9].

Однак упровадження системи електронного провадження в Україні відбувається повільно, це – результат недостатньої підтримки держави, адже необхідний комплексний підхід до зазначеного питання.

Слід зауважити, що кожна з електронних баз даних має надавати пріоритетне значення обслуговуванню потреб органу, установи або суду, для якого вона першочергово була створена, однак функція отримання/відсилання офіційної документації в межах розширення електронної взаємодії між системами безперечно має бути. Так, наприклад, слід створити можливість відсилати за допомогою електронних систем матеріали клопотання слідчого на погодження прокурору як процесуальному керівнику, після чого – в суд для отримання дозволу. Також варто забезпечити можливість за потреби те чи інше рішення суду направляти за допомогою електронної системи на виконання. Так, наприклад, забезпечити, швидко направлення ухвали суду про затримання з метою приводу безпосередньо до конкретного працівника поліції через електронний пристрій із урахуванням фактора раптовості, у випадку виявлення ним особи, що підлягає затриманню, тощо.

Отже, однією з основних проблем правового характеру забезпечення процесуального керівництва на етапі досудового розслідування слід виділити недостатність використання електронно-технічних можливостей на етапі досудового розслідування (відсутність системи електронного документообігу, що лише на етапі досліджень у межах розробок наукового формату).

Один зі шляхів вирішення зазначених проблем – вдосконалення взаємодії між оперативними підрозділами, органами досудового розслідування, прокуратурою та судом, застосування електронно-технічних можливостей. Звичайно, можна було б усе об'єднати в єдину електронну базу та надати диференційований доступ учасникам відповідно до їх займаних посад та повноважень. Однак як альтернативний варіант електронно-автоматизовані системи можуть існувати окремо, обслуговуючи діяльність певної установи (органу), проте у їх діяльності обов'язково має бути передбачена функція забезпечення між ними офіційного електронного документообігу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 07.09.2020).

© Anhelenuik Anna-Mariia, 2020

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2020.3\(49\).24](https://doi.org/10.36486/np.2020.3(49).24)

Issue 3(49) 2020

<http://naukaipravoohorona.com/>

2. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 № 1001-05. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text> (дата звернення 07.09.2020).
3. Ангеленюк А.-М.Ю. Автоматизація документообігу окремих аспектів взаємодії слідчого та прокурора під час досудового розслідування. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2017. Вип. 1. С. 244–253.
4. Про затвердження Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему “Інформаційний портал Національної поліції України”: наказ МВС України від 03.08.2017 № 676. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1059-17> (дата звернення 07.09.2020).
5. Хахановський В.Г., Дабіжа Д.В. Особливості інформаційного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень. С. 490–493. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/9637/p491-494.pdf> (дата звернення 07.09.2020)/
6. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147%D0%B0-19#n96> (дата звернення 07.09.2020).
7. Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення, затверджені наказом Генерального прокурора від 30.06.2020 № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text> (дата звернення 07.09.2020).
8. Офіс генерального прокурора. Офіційний сайт. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/news?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=270344 (дата звернення 07.09.2020).
9. Презентували “Систему електронного кримінального провадження eCase”. Газета Верховної ради України “Голос України” від 8 квітня 2020. URL: <http://www.golos.com.ua/article/329761> (дата звернення 07.09.2020).

REFERENCES

1. Criminal Procedure Code of Ukraine: Law of Ukraine of 13.04.2012 No 4651-VI. (Date of Application: 07.09.2020) [in Ukrainian].
2. Criminal Procedure Code of Ukraine of December 28, 1960 No 1001-05. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text> (Date of Application: 07.09.2020).
3. Angelenyuk, A.-M.Yu. (2017) Avtomaty'zaciya dokumentoobigu okremy'x aspektiv vzayemodiyi slidchogo ta prokurora pid chas dosudovogo rozsliduvannya. “Automation of Document Circulation of Certain Aspects of Interaction between the Investigator and the Prosecutor during the Pre-trial Investigation”. Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs. Issue 1, 244–253 [in Ukrainian].
4. On Approval of the Regulations on the Information and Telecommunication System “Information portal of the National Police of Ukraine”: Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated 03.08.2017 No 676. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1059-17> (Date of Application: 07.09.2020) [in Ukrainian].
5. Khakhanovskiy, V.H., Dabizha, D.V. Osoblyvosti informacijnogo zabezpechennya rozsliduvannya kryminalnykh pravoporushen. “Features of Information Support for the Investigation of Criminal Offenses”. P. 490–493. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/9637/p491-494.pdf> (Date of Application: 07.09.2020) [in Ukrainian].
6. On Amendments to the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Procedure of Ukraine and Other Legislative Acts: Law of Ukraine of 03.10.2017 No 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147%D0%B0-19#n96> (Date of Application: 07.09.2020) [in Ukrainian].
7. Regulations on the Unified Register of Pre-trial Investigations, the Procedure for Its Formation and Maintenance, Approved by the Order of the Prosecutor General dated 30.06.2020 No 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text> (Date of Application : 07.09.2020) [in Ukrainian].
8. Ofis generalnogo prokurora. Oficijnyj sajt. Office of the Attorney General. Official Site. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/news?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=270344 (Date of Application: 07.09.2020) [in Ukrainian].
9. Prezentuvaly “Systemu elektronnogo kryminalnogo provadzhennya eCase” The eCase Electronic Criminal Procedure System. Newspaper of the Verkhovna Rada of Ukraine “Voice of Ukraine” dated April 8, 2020 (Date of Application: 07.09.2020) [in Ukrainian].

Anheleniuk Anna-Mariia,
Cand. Sci. (Law),
Research officer of the State Research Institute MIA Ukraine,
Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0001-5947-5105

LEGAL PROBLEMS OF THE PROCEDURAL MANAGEMENT MECHANISM AT THE STAGE OF PRE-TRIAL INVESTIGATION IN UKRAINE

As a result of the reform of the criminal procedure law of Ukraine, the culmination was the adoption in 2012 of the Criminal Procedure Code in place of the previous one. As a result, the functional responsibilities of the participants in the criminal proceedings at the stage of pre-trial investigation have changed, including the transformation of legal relations between the pre-trial investigation bodies, the prosecutor's office and the court. In particular, the prosecutor's powers during the pre-trial investigation were supplemented by the exercise of procedural guidance in criminal proceedings.

Paper draws attention to some aspects of the implementation of procedural guidance during the pre-trial investigation in Ukraine. Issues related to the interaction between the pre-trial investigation bodies, the prosecutor's office and the court are quite complex, within the framework of the optimal organization of work, taking into account the significant increase in the document flow between them.

One of the main problems of the legal nature of providing procedural guidance at the stage of pre-trial investigation is the lack of use of electronic and technical capabilities at the stage of pre-trial investigation (lack of electronic document management system). The implementation of the electronic proceedings system in Ukraine is slow, requires a comprehensive approach of the state.

At the present stage of development of the criminal process of Ukraine, systems of electronic and technical support for pre-trial investigation exist separately from each other, mainly performing the functions of collecting and analyzing information that does not correspond to modern realities, as they are not focused on official electronic document management pre-trial investigation.

The improvement of the mechanism of procedural guidance at the stage of pre-trial investigation in the criminal process of Ukraine should be directed through the prism of the introduction and use of the function of receiving / sending official documents by use of electronic automated systems.

Keywords: procedural management, pre-trial investigation, interaction, criminal proceedings, electronic proceedings, document circulation.

Отримано 15.10.2020